

SINIF TEKRAR EDEN ÖĞRENCİLERİN BAZI DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ İLE BU ÖĞRENCİLER VE ÖĞRETMENLERİNİN SINIF TEKRAR ETME HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ*

Özcan Sezer**

ÖZET

Bu araştırmanın amacı lise I. sınıfta sınıf tekrar etmekte olan öğrencilerin anne babalarının eğitim düzeyi, kaç kardeş oldukları, kaçınıcı çocuk oldukları gibi bazı demografik özellikleri ile bu çocukların ve öğretmenlerinin sınıf tekrar etme hakkındaki görüşlerini ortaya koymaktır. Anketler 466 öğrenci ile 127 öğretmene uygulanmış ve verilerin analizinde Chi-Square (Kay-Kare) tekniği kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara bakıldığında, sınıf tekrar eden öğrencilerin büyük çoğunluğunun annesinin ya okuryazar olmadığı ya da en fazla ilkokul mezunu olduğu, eğitim düzeyi yükseldikçe bu basamaklardaki annelerin sayısının giderek azaldığı; okuryazar olmayan babaların sayısının okuryazar olmayan annelerin oranına göre daha az olduğu, ortaokul ve lise mezunu babaların çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Araştırma bulgularına göre, sınıf tekrar eden öğrencilerin çoğunluğu sınıf tekrar etmelerinin kendileri için yararlı olduğunu ifade ederken, bu öğrencilerin derslerine girmekte olan öğretmenlerin çoğu sınıf tekrarının yararına inanmadıklarını belirtmişlerdir.

Anahtar Sözcükler: Lise öğrencileri, sınıf tekrar etme, öğrenci görüşleri, öğretmen görüşleri.

* Bu çalışma, XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü PDR Bilim Dalı Öğretim Üyesi, osezer@inonu.edu.tr

SOME DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF THE REPEATING STUDENTS AND THE OPINIONS OF THE STUDENTS AND THE TEACHERS ABOUT REPETITION

ABSTRACT

This study aims to determine some characteristics of the parents whose children are repeating the 1st grade of the high school, the educational status of the parents, the number of siblings, the child's rank in the order of birth, and their opinions about repeating the 1st grade and their teachers' opinions about these children and the concept of repetition. Data were collected from 466 students and 127 teachers. For the analysis, Chi-Square method was used. The findings of the research suggest that the mothers of most of the students repeating class are either illiterate or primary school graduates at the most, that as the level of education increases the number of the mothers educated at these levels decreases gradually, that the number of the illiterate fathers is lower than that of illiterate mothers, and that the secondary or high school graduate fathers constitute the majority. According to the findings of the study, the majority of the students repeating class state that repetition is beneficial for them while most of their teachers do not believe in its benefit.

Keywords: High school students, repeating grade, parents' educational level, teachers' opinions.

I.GİRİŞ

Her öğretim basamağındaki kurumların kendine özgü bazı işlevleri bulunmaktadır. Ortaöğretim kurumlarının işlevleri "Öğrencilerin bireysel özelliklerini ve yeteneklerini azami düzeye kadar geliştirmek; toplumda yapıcı, yaratıcı, uyumlu ve girişimci yurttaşlar yetiştirmek" olarak ifade edilmektedir (Özgüven, 1999). Ortaöğretim kurumlarının ifade edilen bu işlevlerine rağmen uygulamada daha çok öğrencilerin öğrenme ve başarılı olmaları üzerinde odaklandığı görülmektedir (Yeşilyaprak, 2003). Öğrencilerin okuldaki başarı düzeyleri arasında önemli farklılıklar olmakta, öğrencilerin bazıları derslerinde yüksek başarı düzeyini yakalarken bazı öğrenciler bir üst sınıfa geçmek için gerekli olan yeterliliği yakalayamamaktadırlar.

Çocukların okul başarısını etkileyen bireysel ya da çevresel pek çok öğe bulunmaktadır. Sahip oldukları yetenek, kişilik özellikleri, bedensel, duygusal ve toplumsal gelişim düzeyleri ile genel sağlık durumları bu öğelerin başında gelmektedir (Yörükoğlu, 1994; Yavuzer, 2000; Çavuşoğlu, 2002). Okuldaki başarıyı etkileyen öğelerden biri de çocuğun içinde bulunduğu aile ortamıdır. Başarılı öğrencilerin ailelerinde genelde denge ve uyum hakim iken, düşük başarılı öğrencilerin ailelerinde uyumsuzluk ve ruhsal sorunların daha sık olduğu görülmektedir (Yörükoğlu, 1994; Satır, 1996; Yörükoğlu, 1998; Cole ve Morgan, 2001; Akt. Çelenk, 2003).

Öğrencilerin okulda başarılı olması için eğitim ve öğretimin çocukların bireysel özelliklerine uygun yapılandırılması gerekmektedir. Oysa verilen eğitim ve öğretimin bazı çocuklara güç, bazılarında ise kolay geldiği; bu nedenle öğrencilerin bir kısmının daha en başta başarılı olamayacakları düşüncesiyle tembelliğe alıştıkları belirtilmektedir (Yavuzer, 2000).

Okul başarısı ile sosyoekonomik düzey arasında da yakın bir ilişki olduğu görülmektedir. Hemen tüm toplumlarda yüksek sosyoekonomik düzeyden gelen öğrencilerin çoğunluğunun düşük sosyoekonomik düzeyden gelen öğrencilere göre eğitim kurumlarına daha uzun süre devam ettikleri ve başarı düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir (Meisels ve Liaw, 1993; Akt. Erden ve Akman, 2001).

Bireyler hem çevresindeki kişileri etkiler hem de kendileri onlardan etkilenirler. Bu nedenle, bir öğrencinin çevresinde bulunan kişiler onun davranışlarını etkilemeleri nedeniyle oldukça önemlidir. Öğrencilerin en çok etkileşim halinde oldukları ve destek aldıkları kaynakların başında sırasıyla aile, arkadaş ve öğretmenlerinin olduğu (Yıldırım 1998a), arkadaşları ile olan ilişkilerinin de okuldaki başarılarını etkilediği belirtilmektedir (Tolar, 1975; Woodward ve Fergusson, 2000; Yavuzer, 2000; Demirtaş ve Çınar, 2004). Özellikle lise yıllarında empatik ve anlayışlı öğretmenlerin öğrencileri çok etkilediği, yine bu yıllarda öğrencilerin büyük çoğunluğunun öğretmenlerinden kısmen memnun olduğu, akademik başarısı düşük olan öğrencilerin ise öğretmenlerden en az memnun olan grubu oluşturduğu görülmektedir (Tolar, 1975; Yıldırım, 1998b)

Eğitim sistemimize bakıldığında, her yıl çok sayıda öğrencinin başarısızlık ya da başka nedenlerle aynı sınıfı tekrar okuduğu görülmektedir. Özellikle lise I. sınıfta azımsanmayacak oranda öğrenci sınıfı tekrar etmek durumu ile karşı karşıya kalmakta, bazen bu oranın yüksekliği medyaya yansiyacak boyutlara ulaşmaktadır (öğretmenlersitesi.com, 2005; Kozok, 2007).

Milli Eğitim Bakanlığının yayımladığı yönetmelikte sınıf tekrarı ile ilgili olarak "Ortalama yükseltme sınavları sonunda başarısızlığı bulunup yılsonu başarı ortalamasıyla sınıf geçemeyenler, sorumlu olarak sınıf geçemeyenler ve devamsızlık nedeniyle başarısız sayılan öğrenciler sınıfı tekrar ederler" edilmekte ve "sınıf tekrarının ortaöğretim süresince bir kez yapılabileceği" belirtilmektedir (MEB, 08.12.2004 tarih ve 25664 sayılı yönetmelik: madde 36). Sınıfı tekrar eden öğrencilerden yeterli başarıyı gösterenler bir üst sınıfa geçmekte, istenen düzeyde başarılı olmayan öğrencilerin ise okuldan kayıtları silinmektedir. Okuldan kayıtları silinen bu öğrenciler başka herhangi bir okula kayıt yaptıramamakta, ancak açık liseye devam edebilmektedirler.

Öğrencilerin aynı sınıfı ikinci kez tekrar etmeleri ve sınıfta kalma üzerinde çalışmalar yürüten araştırmacıların öğrencilerin sınıfta bırakılması uygulamasını pek önermedikleri görülmektedir. Çünkü sınıfta bırakmak düşük başarısı olan öğrencilerin akademik başarılarını önemli oranda arttırmamaktadır. Sınıfta bırakmanın geçici bir iyileşme getirdiği, sınıf tekrar eden bu çocukların düşük başarılı olup da bir üst sınıfa geçen arkadaşlarına göre daha başarısız oldukları görülmektedir. Bu nedenle, çocukların aynı şeyleri ikinci kez almaları yerine, kişisel ya da başka hangi nedenlerin sınıf tekrarına yol açtığına araştırılması ve sınıf tekrar ettirmek yerine başka seçeneklerin üretilmesi önerilmektedir (Meisels ve Liaw, 1993; Walters ve Borges, 1995; Tanner ve Galis, 1997). Meisels ve Liaw'a (1993) göre de çocukları bir ya da daha fazla dönem geride tutmak onların sorununu çözmediği gibi, çocukları okuldan ve arkadaşlarından ayırmakta ve hayatın içinde de geride tutulmalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla sınıf tekrarlatma uygulaması eğitsel yarardan çok, çeşitli sakıncaları olan bir etkiye sahiptir.

Araştırmacının mesleği gereği uygulama dersleri için gezdiği okullardaki müdür ve öğretmenlerin ifadelerinden edindiği bilgi ve gözlemlere göre her yıl özellikle lise birinci sınıflarda çok sayıda öğrenci sınıfta kalmaktadır. Sınıfta kalan bu öğrencilerin bir kısmı aynı sınıfı ikinci kez okurken diğer kısmı sistemden ayrılmaktadırlar. Her yıl ne kadar öğrencinin sınıf tekrar ettiği ile ilgili resmi verileri elde etmek için il Milli Eğitim Müdürlüğüne başvurulmuş ve sınıf tekrar eden öğrencilerin sayıları ilgili özel kayıt tutulmadığı bildirilmiştir. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı internet üzerinden taranmış burada da sınıf tekrar eden öğrencilerin oranlarıyla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Bu araştırmanın amacı, ergenlik gibi biyolojik, psikolojik ve sosyal yönlerden önemli bir gelişim döneminde bulunan ve lisede okumakta olan, derslerindeki başarısızlık nedeniyle sınıf tekrar eden öğrencilerin ailelerinin bazı özellikleri ile, yine bu öğrencilerin ve öğretmenlerinin sınıf tekrarı ile ilgili görüşlerini incelemek; bu çocuklarla ilgili aile içinde ve okulda neler yapılabileceğine dair önerilerde bulunmaktır.

II. YÖNTEM

Araştırma Grubu

Araştırma grubunu 2004-2005 öğretim yılı güz döneminde Malatya il merkezindeki yedi (7) genel lisede öğrenim gören ve lise 1. sınıfı tekrar eden öğrenciler ile bu öğrencilerin sınıflarında derse giren öğretmenler oluşturmuştur.. Araştırma kapsamına alınan liselerde 1. sınıfı tekrar eden ve uygulama gününde okulda bulunan toplam 466 öğrenciye (kız: % 26; 121 kişi, erkek: % 74; 345 kişi) ve 127 öğretmene (kadın: % 40; 51 kişi, Erkek: % 60; 76 kişi) ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları 14 ile 19 arasında değişmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak çocukların demografik özellikleri ile araştırmanın bağımlı değişkeni olan sınıf tekrarına ilişkin öğrencilerin ve öğretmenlerin görüşlerini belirlemek amacıyla iki ayrı anket geliştirilmiştir. Veri toplama araçlarının geliştirilmesinin ilk aşamasında ilgili literatür taranarak oluşturulacak sorulara ilişkin bilgiler toplanmıştır. Araştırmacı, yürütmekte olduğu Okul Deneyimi I ve Okul Deneyimi II dersleri çerçevesinde ziyaret ettiği iki lisede sınıf tekrar eden öğrencilerin ve bunların öğretmenlerinin sınıf tekrarı ile ilgili görüşlerini almıştır. Bu konudaki deneyim, gözlem ve toplanan bilgiler ışığında öğrencilere ve öğretmenlere uygulanmak üzere açık uçlu soruların bulunduğu anketlerin taslakları hazırlanmıştır. Hazırlanan bu taslaklar iki öğretim üyesi ile sınıf tekrar eden bir grup öğrenci ve bazı öğretmenlerin görüşüne sunulmuştur. Getirilen öneriler dikkate alınarak bazı ekleme ve düzeltmeler yapılmış ve anketler uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Verilerin Toplanması

İlgili kurumlardan gerekli izin alındıktan sonra, araştırma kapsamına alınan liselerin okul yöneticileri ve okul psikolojik danışmanları ile görüşülerek uygulama gün ve saatleri belirlenmiştir. Anketler belirlenen gün ve saatlerde okulda bulunan sınıf tekrar etmekte olan lise birinci sınıf öğrencilerine grup olarak uygulanmış, öğretmenlere ise anketler tek tek verilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin istatistiksel analizinde SPSS (Statistical Package For The Social Science) paket programından yararlanılmıştır. Anketlerdeki her sorunun seçeneklerine verilen yanıtların frekansları ve yüzdeleri hesaplanmış, bağımsız değişkenlere ilişkin karşılaştırmalar için Chi-Square (Kay-Kare) tekniği kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2002). Anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

III. BULGULAR

1. 0. Sınıf Tekrar Eden Öğrencilere Ait Verilere İlişkin Bulgular

1.1. Annelerin Eğitimi

Sınıf tekrar eden öğrencilerin annelerinin eğitim düzeylerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Düzeylerine İlişkin Sayı ve Yüzdeleri

Annelerin Eğitim Düzeyi	Sayı	%
Okur yazar değil	94	20
İlkokul	262	56
Ortaokul	81	18
Lise	29	6
Toplam	466	100

$X^2:262.60 / df:3 / p<.01$

Tablo 1'de görüldüğü gibi, sınıf tekrar eden öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyleri arasındaki farkın önemli olduğu ($X^2:262.60 / df:3 / p<.01$) bulunmuştur. Öğrencilerin % 20'sinin (94 kişi) annesinin okuma yazması yoktur, % 56'sı (262 kişi) ilkokul, %18'i (81 kişi) ortaokul ve % 6'sı (29 kişi) ise lise mezunudur.

1.2. Babaların Eğitimi

Sınıf tekrar eden öğrencilerin babalarının eğitim düzeylerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Babalarının Eğitim Düzeylerine İlişkin Sayı ve Yüzdeleri

Babalarını Eğitim Düzeyi	Sayı	%
Okuryazar değil	22	5
İlkokul	197	42
Ortaokul	148	32
Lise	89	19
Yüksekokul	10	2
Toplam	466	100

$X^2:278.817 / df:4 / P<.01$

Tablo 2'de görüldüğü gibi, öğrencilerin babalarının eğitim düzeyleri arasındaki farkın ($X^2:278.817 / df:4 / P<.01$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Sınıf tekrar eden öğrencilerin % 5'nin (21 kişi) babasının okuryazar olmadığı, % 42'sinin (197

kişi ilkokul, %32'sinin (148 kişi) ortaokul, %19'nun (89 kişi) lise ve % 2'sinin yüksekokul mezunu olduğu görülmektedir.

1.3.Kardeş Sayısı

Sınıf tekrar eden öğrencilerin kaç kardeşe sahip olduklarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Kardeş Sayısına İlişkin Sayı ve Yüzdeleri

Kardeş Sayısı	Sayı	%
Tek çocuk	9	2
İki kardeş	64	14
Üç kardeş	126	27
Dört kardeş	106	23
Beş kardeş	74	16
Altı kardeş ve üzeri	76	16
Boş	11	2
Toplam	466	100

χ^2 :105.980 / df:5 / P<.01

Tablo 3'te görüldüğü gibi, sınıf tekrar eden öğrencilerin kardeş sayıları arasında anlamlı düzeyde fark olduğu (χ^2 :105.980 / df:5 / P<.01) bulunmuştur. Öğrencilerin

% 2'sinin (9 kişi) tek çocuk, % 14'ünün (64 kişi) iki kardeş, % 27'sinin (126 kişi) üç kardeş, % 23'nün (106) dört kardeş, % 16'sının (74 kişi) beş kardeş, % 16'sının (76 kişi) ise altı ya da daha fazla sayıda kardeş oldukları görülmektedir.

1.4. Kaçınıcı Çocuk

Sınıf tekrar eden öğrencilerin kaçınıcı çocuk olduklarına ilişkin frekans ve yüzde g dağılımları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin Kaçınıcı Çocuk Olduklarına İlişkin Sayı ve Yüzdeleri

Kaçınıcı Çocuk	Sayı	%
İlk çocuk	141	30
İkinci çocuk	107	23
Üçüncü çocuk	79	17
Dördüncü çocuk	52	11
Beşinci çocuk	34	7
Altıncı ve üzeri olan çocuk	41	9
Boş	12	3
Toplam	466	100

$X^2:115.762 / df:5 / P<.01$

Tablo 4'te görüldüğü gibi, sınıf tekrar eden öğrencilerin kaçınıcı çocuk olduklarına ilişkin farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($X^2:115.762 / df:5 / P<.01$). Bu öğrencilerin % 30'nun ilk çocuk (141 kişi), % 23'nün (107 kişi) ikinci çocuk, % 17'sinin (79 kişi) üçüncü çocuk, % 11'inin (52 kişi) dördüncü çocuk, % 7'sinin (34 kişi) beşinci çocuk, % 9'nun (41 kişi) altıncı ya da daha üzerinde bir sıradaki çocuk olduğu görülmektedir.

1.5. Öğrencilere Göre Sınıf Tekrar Etmenin Yararı

Sınıf tekrar eden öğrencilere sınıf tekrarının yararlı olup olmadığına ilişkin düşünceleri sorulmuş ve buna ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin Sınıf Tekrar Etmenin Yararına İlişkin Görüşlerinin Sayı ve Yüzdeleri

Seçenekler	Sayı	%
a. Sınıf tekrar etmek yararlı	338	75
b. Sınıf tekrar etmek yararsız	86	19
c. Diğer	27	6
Toplam	451	100

$X^2:362.984 / df:2 / P<.01$

Tablo 5'e görüldüğü gibi, öğrencilerin sınıf tekrar etmenin yararı ile ilgili algılamaları arasındaki farkın önemli olduğu ($X^2:362.984/df:2/P<.01$) bulunmuştur. **“Sınıf tekrarı yararlıdır”** diyen öğrencilerin sayısı 338 (% 75), **“Sınıf tekrarı yararsızdır”** diyen öğrencilerin sayısı 86'dır (%19). Öğrencilerin anketin bu maddesinin **“Diğer”**

seçeneği için en çok verdikleri ilk iki yanıtın; "Öğretmenler bize kötü gözle bakıyorlar, diğer öğrencilerden farklı davranıyorlar", "Sınıfta kaldığım için çok üzgünüm, ağırıma gidiyor, kendimi ezik hissediyorum" olduğu görülmüştür.

1.6. Öğrencilerin Yeni Sınıflarına Alışmaları

Öğrencilere yeni sınıfları hakkındaki düşünceleri sorulmuş, verdikleri yanıtların frekans ve yüzdelerine göre dağılımı Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin Yeni Sınıflarına Alışmalarına İlişkin Görüşlerini Sayı ve Yüzdeleri

Seçenekler	Sayı	%
a.Yeni sınıfıma alıştım	184	41
b.Eski sınıfımda olmak isterdim	123	28
c.Yeni ya da eski sınıf fark etmiyor	125	28
d.Diğer	14	3
Toplam	446	100

$\chi^2:135.220 / df:3 / P<.01$

Tablo 6'ya bakıldığında, öğrencilerin yeni sınıflarına alışmalarıyla ilgili görüşleri arasında önemli bir fark olduğu ($\chi^2:135.220 / df:3 / P<.01$) görülmektedir. "Yeni sınıfıma alıştım" diyen öğrencilerin sayısı 184 (% 41), "Eski sınıfımda olmak isterdim" diyenler 123 kişi (% 28), "Yeni ya da eski sınıf fark etmiyor" diyen öğrencilerin sayısı 125'tir (% 28). Öğrencilerin ölçeğin bu maddesinin "Diğer" seçeneği için en çok verdikleri ilk iki yanıtın; "Bu sınıfta olmak zoruma gidiyor", "Toplum içinde küçük düşüğümü hissediyorum" şeklinde olduğu görülmüştür.

1.7. Öğrencilere Göre Sınıf Tekrar Etme Nedenleri

Öğrencilere göre aynı sınıfı tekrar etmelerinin nedenlerine ilişkin verdikleri yanıtların frekans ve yüzdelerine göre dağılımı Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin Sınıf Tekrar Etmelerinin Nedenlerine İlişkin Görüşlerinin Sayı ve Yüzdeleri

Seçenekler	Sayı
a.Sorumluluk bende yeterince çalışmadım	330
b.Ailemden kaynaklanan nedenlerden	14
c.Arkadaşlardan kaynaklanan nedenlerden	45
d.Öğretmenlerden kaynaklanan nedenlerden	12
e.Diğer	21
Toplam	422

$\chi^2:901.531 / df:4 / P<.01$

Tablo 7 incelendiğinde, öğrencilerin sınıf tekrarlamalarının nedenleriyle ilgili verdikleri yanıtlar arasındaki farkın önemli olduğu ($\chi^2:901.531 / df:4 / P<.01$) görülmektedir. “**Sorumluluk bende yeterince çalışmadım**” diyen 330 (% 78) öğrenci, “**Ailemden kaynaklanan nedenlerden**” diyen 14 öğrenci (% 3), “**Arkadaşlardan kaynaklanan nedenlerden**” seçeneğini işaretleyen 45 öğrenci (% 11), “**Öğretmenlerden kaynaklanan nedenlerden**” seçeneğini işaretleyen 12 öğrenci (% 3) bulunmaktadır. Öğrencilerin ölçeğin bu maddesinin “**Diğer**” seçeneği için en çok verdikleri ilk birkaç yanıtın; “Biraz benim, biraz ailemin biraz da öğretmenlerimin yüzünden”, “Kız arkadaşım yüzünden”, “Sınıf çok kalabalık olduğu için”, “Yaramazlıklarımдан” şeklinde sıralandığı görülmektedir.

2. Öğretmenlere Ait Verilere İlişkin Bulgular

2.1.Öğretmenlere Göre Sınıf Tekrar Etmenin Yararı

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre, öğrencilerin sınıf tekrar etmelerinin yararı konusundaki görüşlerinin frekans ve yüzdelerine göre dağılımı Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Öğretmenlerin Sınıf Tekrarına İlişkin Görüşlerinin Sayı ve Yüzdeleri

Seçenekler	Sayı	%
a.Sınıf tekrarı yararlıdır	37	29
b.Sınıf tekrarı yararsız	43	34
c.Kararsız	17	13
d.Diğer	30	24
Toplam	127	100

$\chi^2:11.803 / df:3 / P<.01$

Tablo 8 incelendiğinde, öğretmenlerin sınıf tekrar etmenin yararına ilişkin görüşleri arasındaki farkın önemli olduğu ($\chi^2:11.803 / df:3 / P<.01$) görülmektedir. **“Sınıf tekrarı yararlıdır”** diyen öğretmenlerin sayısı 37 (%29), **“Sınıf tekrarı yararsızdır”** diyen öğretmenlerin sayısı ise 43'dür (%34). Öğretmenlerin ölçeğin bu maddesinin **“Diğer”** seçeneği için en çok verdikleri ilk iki yanıtın; “Sınıf tekrar eden öğrencilerin çok azı ikinci yılda başarılı olabilmektedir, bu nedenle sınıf tekrar etmek yararsız”, “Bu öğrenciler başka bir okulda eğitime devam etsinler, çevre değiştirsinler”, şeklinde sıralandığı görülmektedir.

2.2. Sınıf Tekrarlayan Öğrencilerin Derse Katılımı

Öğretmenlerin sınıf tekrarlayan öğrencilerin derse katılma durumuna ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzdelerine göre dağılımı Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Öğretmenlerin Sınıf Tekrarlayan Öğrencilerin Derse Katılımına İlişkin Görüşlerinin Sayı ve Yüzdeleri

Seçenekler	Sayı	%
a.Diğer öğrencilerden farklı değil	22	18
b.Derslere pek katılmıyorlar	68	54
c.Derslere hiç katılmıyorlar	18	14
d.Diğer	18	14
Toplam	126	100

$\chi^2:56.730 / df:3 / P<.01$

Tablo 9'a bakıldığında, öğretmenlerin sınıf tekrar eden öğrencilerin derse katılımıyla ilgili görüşleri arasındaki farkın önemli olduğu ($\chi^2:56.730 / df:3 / P<.01$) görülmektedir. Araştırmaya katılan 22 öğretmen (%18) derse katılım açısından sınıf tekrar eden öğrenciler ile diğer öğrenciler arasına fark görmezken, 68 öğretmen (%54) sınıf tekrar eden öğrencilerin derslere pek katılmadığını, 18 öğretmen (%14) ise bu öğrencilerin derse hiç katılmadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin, ölçeğin bu maddesinin **“Diğer”** seçeneği için en çok verdikleri ilk birkaç yanıtın; “Genelde derse katılmıyorlar”, “Diğer öğrencileri de olumsuz etkiliyorlar”, “Bazıları kendini toparlıyor, bazıları kitap ve defterini zor getiriyor” şeklinde ifade etmişlerdir.

2.3. Sınıf Tekrar Eden Öğrencilerin Sınıftaki Diğer Öğrencilerle Olan İletişimi

Öğretmenlere göre sınıf tekrarlayan öğrencilerin sınıftaki diğer öğrencilerle olan iletişim durumuna ilişkin frekans ve yüzdeleri tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Öğretmenlerin Sınıf Tekrar Eden Öğrencilerin Sınıftaki Diğer Öğrencilerle Olan İletişimine İlişkin Görüşlerinin Sayı ve Yüzdeleri

Seçenekler	Sayı	%
a.Diğer öğrencilerle iletişim sorunları yok	62	49
b.Diğer öğrencilerle iletişimleri pek yok	37	29
c.Diğer öğrencilerle iletişimleri hiç yok	5	4
d.Diğer	23	18
Toplam	127	100

$\chi^2:54.638 / df:3 / P<.01$

Tablo 10'a bakıldığında öğretmenlerin sınıf tekrar eden öğrenciler ile sınıftaki diğer öğrenciler arasındaki iletişimin nasıl olduğuna ilişkin verdikleri yanıtlar arasında önemli fark olduğu ($\chi^2:54.638 / df:3 / P<.01$) görülmektedir. Bunlardan 62 öğretmen (% 49) sınıf tekrar eden öğrencilerin sınıftaki diğer öğrencilerle iletişim sorunları olmadığını, 37 öğretmen (% 29) bu öğrencilerin diğer öğrencilerle iletişimlerinin pek olmadığını, 5 öğretmen (% 4) ise sınıf tekrar eden öğrencilerin diğer öğrencilerle hiç iletişimlerinin olmadığını belirtmiştir. Öğretmenlerin, ölçeğin bu maddesinin “**Diğer**” seçeneğine verdikleri yanıtların en çok “Sınıf tekrar eden öğrenciler diğer öğrencilere baskı ve kaba kuvvet uyguluyorlar”, “Çok amaçsız davranıp diğer öğrencileri de yanlarına çekiyorlar”, “Diğer öğrencilerin sınıf tekrar eden öğrencilere yaklaşımları farklı” şeklinde sıralandığı görülmektedir.

2.4. Sınıf Tekrarlayan Öğrencilerin Sınıfın Uyum ve Kontrolünü Etkilemesi

Öğretmenlerin sınıf tekrarlayan öğrencilerin sınıfın uyum ve kontrolünü etkilemelerine ilişkin görüşlerinin frekans ve yüzdelerine göre dağılımı Tablo 11'de verilmektedir.

Tablo 11. Öğretmenlerin Sınıf Tekrarlayan Öğrencilerin Sınıfın Uyum ve Kontrolünü Etkilemelerine İlişkin Görüşlerinin Sayı ve Yüzdeleri

Seçenekler	Sayı	%
a.Sınıfın uyum ve kontrolünü olumsuz yönde etkiliyorlar	91	72
b.Sınıfın uyum ve kontrolünü pek etkilemiyorlar	24	19
c.Sınıfın uyum ve kontrolünü olumlu yönde etkiliyorlar	2	1
d.Diğer	10	8
Toplam	127	100

$\chi^2:157.873 / df:3 / P<.01$

Tablo 11 incelendiğinde öğretmenlerin sınıf tekrar eden öğrencilerin sınıfın uyum ve kontrolünü nasıl etkilediğine ilişkin görüşleri arasındaki farkın önemli olduğu ($X^2:157.873 / df:3 / P<.01$) görülmektedir. Bunlardan 91 öğretmen (%72) sınıf tekrar eden öğrencilerin sınıfın uyum ve kontrolünü olumsuz yönde etkilediğini, 24 öğretmen (%19) sınıf tekrar eden öğrencilerin sınıfın uyum ve kontrolünü pek etkilemediğini, iki öğretmen (~%1) ise sınıf tekrar eden öğrencilerin sınıfın uyum ve kontrolünü olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Öğretmenlerin, ölçeğin bu maddesinin “**Diğer**” seçeneğine verdikleri en çok ilk yanıtın “Sınıf tekrar eden öğrenciler yeni sınıfa hiç uyum sağlayamıyorlar”, “Bir sınıfta sınıf tekrar eden öğrencilerin sayısı fazla olunca olumsuz etkileniliyor, az olunca etkilenilmiyor” şeklinde sıralandığı görülmektedir.

2.5. Sınıf Tekrar Eden Öğrencilere Yönelik Okulda Yapılan Faaliyetler

Öğretmenlerin “**Okulunuzda sınıf tekrar eden öğrencilere yönelik herhangi bir şey yapılıyor mu?**” sorusuna en çok verdikleri ilk iki yanıtın; “Hiçbir şey yapılmıyor,” “Bilgim yok,” şeklinde sıralandığı görülmektedir.

2.6. Öğretmenlere Göre Sınıf Tekrar Eden Öğrencilere Yönelik Yapılabilecek Faaliyetler

Anketin buna ilişkin sorusuna öğretmenlerin verdikleri yanıtlar; “*Sınıf tekrar eden öğrencilerin arkadaş ortamı değiştirilmelidir.*” “*Öğretmenler sınıf tekrar eden öğrencileri kazanmaya çalışmalıdır.*” “*Ailevi sorunlar çok etkili, ailelere yönelik çalışmalar yapılmalı.*” “*Sınıf tekrar etmek yerine beklemeli sisteme tekrar dönülmeli.*” “*Öğrenciler önce Lise Giriş Sınavına (LGS) girmeli ve belli bir puanı alma koşulu getirilmelidir.*” “*Bu öğrenciler açık liseye gitmelidirler.*” “*Bir mesleğe yönelmelidirler.*” “*Meslek liselerine gönderilmelidirler.*” şeklinde olmuştur.

IV. TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmada elde edilen bulgular kullanılan ölçme araçlarının kapsamıyla sınırlıdır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, sınıf tekrar eden öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyine bakıldığında bu çocukların büyük çoğunluğunun annesinin ya okuryazar olmadığı ya da ilkokul mezunu olduğu, eğitim düzeyi yükseldikçe bu düzeylerdeki anne sayısının da giderek düştüğü görülmektedir. Babaların eğitim durumuna bakıldığında, okuryazar olmayan babaların oranının annelere göre daha az olduğu, ortaokul ve lise mezunu babaların oranının çoğunluğu oluşturduğu bulunmuştur. Fantoni ve Weinstain'e (1968) göre anne babaların eğitim düzeyleri ile çocukların eğitim düzeyleri arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır (Akt. Gander ve Gadinier, 1995). Pek çok anne baba eğitimin önemini farkında olduğundan, çocuklarının iyi bir eğitim alması için her türlü fedakârlığa katlanmakta, onları daha yüksek eğitim almak için

teşvik etmektedir. Çocuklar pek çok yönden anne babalarından etkilendikleri gibi eğitim yönünden de onları model almaktadırlar. Bu nedenle, genelde çocukların anne babalarının eğitim düzeyini yakaladığı ve hatta onları geçtiği gözlenebilmektedir.

Sınıf tekrar eden öğrencilerin kardeş sayılarına bakıldığında, bu öğrencilerin yarısından fazlasının kalabalık ailelerden geldiği (% 55, 256 kişi) görülmektedir. Altı ve daha fazla sayıda kardeşi olan öğrenci az olmakla birlikte, bu çocukların çoğunluğunun en az dört kardeşi bulunmaktadır. Çocuk sayısının çok olduğu ailelerde akademik başarı, anne babanın çocuklarla daha az ilgilenmesi nedeniyle düşmektedir (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2005). Bir ailede çocuk sayısı arttıkça anne babaların her çocuğa vereceği maddi ve manevi olanakların da o oranda azalacağı açıktır. Çoğunun kalabalık ailelerden geldiği sınıf tekrar etmekte olan bu çocuklarla anne babalarının yeterince ilgilenmemiş olması, onların okul başarılarını olumsuz yönde etkilemiş olabilir.

Sınıf tekrar eden öğrencilerin çoğunun ilk sırada doğan çocuklar olduğu (% 30, 141 kişi), bunu sırasıyla 2., 3., ve diğer çocukların izlediği görülmektedir. Ülkemizde özellikle sosyoekonomik düzeyin orta ve düşük olduğu kalabalık ailelerde ilk sıralarda doğan çocuklar kendilerinden sonra doğan kardeşlerinin bakımı ve büyütülmesinde önemli sorumluluklar yüklenmektedirler. İlk sıralarda doğan bu çocukların anne ve babalarının sorumluluklarının bazılarını paylaşmak durumunda kalmış olmaları onların okul için göstermeleri gereken çabalarını kısıtlamış olabilir.

Araştırmanın diğer bir bulgusuna göre, sınıf tekrar eden öğrencilerin % 75'i (388 kişi) sınıf tekrar etmelerinin kendileri için yararlı olduğunu belirtirken, yaklaşık % 25'i (113 kişi) önceki sınıf arkadaşlarıyla birlikte olmak istediğini belirtmişlerdir. Bu öğrencilerin çoğunluğunun sınıfı tekrar etmelerinin kendileri için yararlı olduğunu belirtmiş olması, mantığa bürünerek acılarını hafifletmek isteğinden kaynaklanmış olabilir.

Okullar ve sınıflar doğal sosyal ortamlardır ve bu tür ortamlarda akran grubunun birbirinin davranışları üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır (Ryan, 2000). Ergenlik dönemine rastlayan bu yaşlarda arkadaşlarla olan ilişkilerde işbirliği, mahremiyet, güven, birbirine saygı çok önemlidir ve bir arkadaşın yeri doldurulamaz düşüncesi oldukça yaygındır (Erwin, 2000). Sınıf tekrar eden öğrencilerin arkadaşları bir üst sınıfa geçmişken, kendileri bu arkadaş grubundan ayrı kaldıkları gibi yeni gelen arkadaş grubuna da uyum sağlamak durumu ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu yeni durumu kabul etmek ve uyum sağlayabilmek için sınıf tekrar eden öğrencilerin çevresindeki kişilerin anlayış ve desteğine ihtiyaç duymaları doğal karşılanmalıdır.

Araştırmanın, öğrencilerin sınıf tekrar etmelerinin nedenlerine ilişkin sonuçlarına bakıldığında, sorumluluğun kendinde olduğunu belirten öğrencilerin oranının % 78 olduğu (330 kişi); bunu, % 11 oranla (45 kişi) sorunun kaynağının arkadaşlarının olduğunu belirtenlerin izlediği görülmektedir. Sınıfta kalma nedeninin ailesinden kaynaklandığını belirtenlerin oranı %3 (14 kişi), öğretmenlerden kaynaklandığını belirtenlerin oranı ise yine % 3'dür (12 kişi).

Akademik olarak başarılı olan öğrenciler başarı ve başarısızlıklarını içsel ve kontrol edilebilir değişkenlere bağlarken, akademik olarak başarısız olan öğrenciler başarı ve başarısızlıklarını daha çok dışsal ve kontrol edilemeyen değişkenlere bağlamaktadırlar (Erden ve Akman, 2001). Sınıf tekrar eden öğrencilerin büyük çoğunluğunun başarısızlıklarının nedenini kendilerine bağlamış olmaları, uygulanan anketlerin onların duyarlılıklarını ve farkındalıklarını arttırmış olması ya da sosyal olarak yanlış davranmış olmalarından kaynaklanmış olabilir.

Sınıf tekrar etme durumu ile ilgili öğretmen görüşlerine bakıldığında, "Sınıf tekrar etmek yararsızdır" diyen öğretmenlerin oranının % 34 (43 kişi) olduğu; "kararsız" ve "diğer" seçeneği işaretleyen öğretmenlerle birlikte bu oranın toplamın üçte ikisini

(% 71, 90 kişi) oluşturduğu görülmektedir. "Sınıf tekrar etmek yararlıdır" diyen öğretmenlerin oranı ise % 29' dur (37 kişi). İlgili literatür incelendiğinde, sınıf tekrar etmenin pek yarar sağlamadığı görüşünün yaygın olduğuna rastlanmaktadır (Meisels ve Liaw,1993; Walters ve Borges, 1995; Tanner ve Galis, 1997). Sınıf tekrarlayan öğrencilerin derslere katılımlarının nasıl olduğu ile ilgili öğretmenlerin % 68'inin (86 kişi) bu çocukların derslere pek katılmadığı ya da hiç katılmadıkları görüşünde oldukları görülmektedir.

Sınıf tekrarlayan öğrencilerin sınıftaki diğer öğrencilerle olan iletişimlerine ilişkin görüşlerine bakıldığında, öğretmenlerin yaklaşık yarısına (% 49) göre öğrenciler arasında iletişim sorunu yokken, öğretmenlerin diğer yarısına göre öğrenciler arasında pek ya da hiç iletişim bulunmamaktadır. Ayrıca sınıf tekrarlayan öğrencilerin sınıfın uyum ve kontrolünü olumsuz şekilde etkilediğini bildiren öğretmenlerin çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin, "Sınıf tekrar etmekte olan öğrencilere yönelik okulunuzda neler yapılmaktadır" sorusuna verdikleri yanıtların çoğunluğunu "Hiçbir şey yapılmıyor" oluşturmaktadır. Öğretmenlerin, "Sınıf tekrar eden öğrencilere yönelik okulda neler yapılabilir" sorusuna verdikleri yanıtlara bakıldığında ise öne çıkan yanıtların "Bu çocukların arkadaş ortamının değiştirilmesi" ve "Öğrenci-veli-sınıf öğretmeni ve rehber öğretmenin işbirliği içinde olması gerektiğinin" belirtildiği görülmektedir.

Okuldaki başarısızlık, başta öğrencinin kendisi olmak üzere aileleri, öğretmenleri ve tüm eğitim sistemini etkilemektedir. Öğrencilerin başarısızlığı ve bunun sonucu ortaya çıkan sınıf tekrar etme olgusunun nedenleri ve sonuçları ayrıntılı şekilde incelenmesi ve gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Oysa çocukların okulda başarılı olmaması ile ilgili tarafların en çok yaptığı şeyin birbirini suçlamak olduğu ve bunun sonucunda eğitime yapılan harcamaların önemli bir bölümünün boşa gittiğidir (Tezcan, 1984). Tüm çocukların anne babalarıyla, öğretmenleriyle, arkadaşları ve kardeşleriyle hatta kendi kendileriyle sorunları olabilir (Gordon, 1996). Çocukların karşı karşıya kaldıkları sorunlarına yükledikleri anlam ve bunlara karşı aldıkları tavır onların okul başarılarını olumsuz şekilde etkileyebilir. Burada okul rehber öğretmenlerine önemli sorumluluklar düşmektedir. Başarı düzeyi düşük olan çocukların başarı düzeylerinin artırılmasına yönelik ihtiyaçlarını tespit etmek, çözüm için öğrenciler, anne babalar ve öğretmenler ile ortak çalışmalar yürütmek yararlı olacaktır. Yapılan bazı araştırmalar çocuklarla yapılan bu tür etkinliklerin onların başarı düzeylerini arttırdığını ve kaygı düzeylerini düşürdüğünü göstermektedir (Kaya, 2001; Sezer, 2005). Benzeri etkinlikler ihtiyaca yönelik olarak anne babalar ve öğretmenlerle de gerçekleştirilebilir.

Walters ve Borgers'a (1995) göre öğrencilerin sınıfta bırakılması kararı ile ilgili okul psikolojik danışmanların görüşlerinin alınması gerekmektedir. Bu nedenle psikolojik danışmanlar sınıfta bırakma kararında etkili olmak istiyorlarsa ilgili literatürden haberdar olmalı ve bu bilgileri sınıfta kalma kararı alan kişilerle paylaşmalıdırlar. Bunun için psikolojik danışmanlar sınıf öğretmenleri ve veliler ile birlikte hareket ederek öğrencilerin okuldaki başarısını etkileyen çocuğa ait etkenler ile aile ve okuldan kaynaklanan nedenleri saptamalı ve belirlenen bu nedenlere yönelik çözüm üretmek için ilgililer arasında ortak bir anlayış ve tutum oluşturmaya çalışmalıdırlar.

Öğrencileri sınıfta bırakarak onları arkadaşlarından geride tutmak, hatta bazılarının ailesi tarafından okuldan alınması ya da başka olumsuz sonuçlara yol açmamak için sınıfta kalma yerine daha işlevsel yollar bulmaya çalışılmalıdır. Bunun için öncelikle, ilköğretimden sonra yapılacak çeşitli objektif sınavlarla tüm çocukların çeşitli yetenekler ve özellikleri ölçülerek hangi tür okul ya da kurumlara gidebileceklerinin uygun olacağı belirlenebilir. Bu yol izlendiğinde çocukların başarısız olma olasılığı en düşük düzeye inecektir. Bu nedenle öğrencilerin öğretim kurumlarına yerleştirilmesi konusunda yeni bir düzenlemeye gidilmesi ihtiyacı vardır.

Sınıf tekrar etme durumunda kalan öğrencilerin ne kadarının aileleri tarafından okula gönderilip gönderilmediği, okula devam edenlerin ne kadarının bir üst sınıfa geçtiği ile ilgili bilgilere ulaşamamakla birlikte, eğitim çağındaki çocukların sayısının milyonları bulunduğu ülkemizde sınıf tekrar eden öğrencilerin oranının az olmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle okulda başarısızlık ve sınıf tekrar etmenin çok yönlü sonuçlarını ortaya çıkarmak için yeni çalışmalara ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- Burns, C.P., Roe, B.D. ve Ross, E.P. (1992). *Teaching Reading in Today's Elementary Schools*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Büyükköztürk, Ş. (2002). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi Kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Cole, L. ve Morgan, J.J.B. (2001). *Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi*. Çev. B.H. Vassaf. İstanbul: MEB Yayınları: 3417.
- Çavuşoğlu, H. (2002). *Çocuk Sağlığı Hemşireliği*. Genişletilmiş 7. Baskı. C.1. Ankara: Sistem Ofset Basım Yayın San.Tic.Ltd.Şti
- Çelenk, S. (2003). *Okul Başarısının Ön Koşulu: Okul Aile Dayanışması*. İlköğretim-Online 2 (2), sf. 28-34. <http://www.ilkogretim-online.org.tr> 10.03.2004.
- Demirtaş, H. ve Çınar, İ. (2004) *Yönetici, Öğretmen, Veli ve Öğrencilerin Başarı Algısı ve Eğitime İlişkin Görüşleri (Malatya Örneği)*. Malatya: XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Erden. M. ve Akman, Y. (2001). *Gelişim ve Öğrenme*. Genişletilmiş 9. Baskı. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erwin, P. (2000). *Çocuklukta ve Ergenlikte Arkadaşlık*. Çev. O.Akinhay. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Gander, M.J. ve Gardiner H.W. (1995). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Çev. B. Onur. 2.Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Gordon, T. (1996). *Etkili Anne Baba Eğitimi, Aile İletişim Dili*. Çev. Aksay. E. 2.Baskı. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- İnanç, B.Y., Bilgin, M., ve Atıcı, M.K. (2005). *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi*. 2.Baskı. Adana: Nobel Kitabevi.
- Kaya, M. (2001). *Lise 1.Sınıf Öğrencilerine Verimli Ders Çalışma Alışkanlıklarını Kazandırmada Grup Rehberliğinin Etkisi*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kozok, F. (2207, 3 Nisan). Ortaöğretimde Vahim Tablo. *Cumhuriyet*.
- MEB. 08.12.2004 *Tarihli Tebliğler Dergisi*.
- Meisels, S. ve Liaw, F. (1993). Failure in Grade: Do Retained Student Catch Up? *Journal of Educational Research*. November/ December Vol. 87, No. 2, s. 69-77.
- Öğretmenler Sitesi. *Bu Okulda Öğrencilerin Yüzde 80'i Sınıfta Kaldı*. <http://www.ogretmenlersitesi.com>, 18.10.2005
- Özabacı, N. (2000). Öğrencilerin Kişisel Özellikleri Okuldaki Başarısını Belirler mi? *Yaşadıkça Eğitim*. S. 65, Ocak-Mart, 2000.

- Özgüven, İ.E. (1999). *Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Ankara:PDREM Yayınları.
- Ryan, A. M. (2000). Peer Groups as a Context For the Socialization of Adolescents' Motivation, Engagement, and Achievement in School. *Educational Psycholojist*. Vol. 35, No. 2, 101-111.
- Satır, S. (1996) *Özel Tevfik Fikret Lisesi Öğrencilerinin Akademik Başarılarıyla İlgili Anne Baba Davranışları ve Akademik Başarıyı Artırmaya Yönelik Anne Baba Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesi*. Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sezer, E. (2005). *Grup Rehberliği Programının Lise I. Sınıflarda Sınıf Tekrarı Yapan Öğrencilerin Kaygı Düzeylerinin Azaltılmasındaki Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tanner, C.K. ve Galis, S.A. (1997). Student Retention: Why is there a Gap Between the Majority of Research findings and School Practice?. *Psychology in the Schools*, Vol.34 (2), 107-114.
- Tezcan, M. (1994).*Eğitim Sosyolojisi*. 9.Baskı. Ankara: Dizgi-Baskı Zirve Ofset.
- Tolar, C.J. (1975).The mental health of students:Do teachers hurt or help. *Journal of School Health* . 45 (2), 71-74.
- Walters, D. M. and Borges, S.B.(1995). Student Retention: Is It Effective? *School Counselor March/ Vol.42 Issue 4*
- Woodward L. J. ve Fergusson, D. M. (2000) Childhood Peer Relationship Problems and Later Risks of Educational Under-achivement and Unemployment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*. Vol.41, No.2, 191-201.
- Yavuzer, H. (2000). *Çocuk Psikolojisi*. 19.Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşilyaprak, B. (2003). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*. 6.Baskı. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Yıldırım, İ. (1998a). Akademik Düzeyleri Farklı Olan Lise Öğrencilerin Sosyal Destek Düzeyleri. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. Cilt II. Sayı: 9; 33-38.
- Yıldırım, İ. (1998b). Akademik Düzeyleri Farklı Olan Lise Öğrencilerin Bazı Değişkenlere Göre Sosyal Destek Düzeyleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. C.II, S. 10, 33-45
- Yörükoğlu, A. (1994). Eğitimde Başarı. *Yaşadıkça Eğitim*. S. 33, Mart-Nisan.
- Yörükoğlu, A. (1998). *Çocuk Ruh Sağlığı*. 23. Basım. Özgür Yayınları. İstanbul